

Posudek na magisterskou práci Alexandry Zhereb

Formování tržních institucí v Rusku na přelomu 19. a 20. století

Předložená diplomová práce Alexandry Zhereb se zabývá procesem formování tržních institucí v Rusku na přelomu 19. a 20. století.

Práce má za cíl analyzovat tržní instituce a zkoumat příčiny, průběh a výsledky jejich formování v Rusku daného období. Tyto výsledky pak mají být porovnány s podobnými údaji ze zahraničí.

Samotná formulace tématu je velice ambiciózní a předpokládá pokrytí širokého pole výzkumné problematiky včetně relevantní literatury. Předem musím bohužel konstatovat, že práci pokládám za nezdařilou, nesplňující formální a obsahové požadavky na magisterskou práci a proto ve stávající podobě práce nemůže být připuštěna k obhajobě. Zdůvodnění hodnocení „Nedostatečně“ bude provedeno v jednotlivých bodech. Jsou to následující důvody:

1. Definice výchozích pojmů a cílů: Ačkoliv hlavním cílem výzkumu jsou tržní instituce, obsah tohoto pojmu je fluktuální, tj. během práce se stále mění. V *Úvodu* jsou např. „tržní instituce“ definované jako „pravidla a zákony, které tvoří ekonomický systém a umožňují regulování nejen ekonomiky, ale i společenského života“ (s.7). Volbu této definice pak autorka potvrzuje na s.14 („instituce lze chápat jako pravidla, zákony a uplatňované regulativní normy“). Najednou se však obsah této výchozí definice mění a autorka uvádí, že „základními institucemi a složkami tržního hospodářství jsou svobodné hospodaření, omezení státního zásahu do ekonomiky, instituce finančního a bankovního systému, instituce práce apod.“ (s. 17).

Přesto se autorka v práci nezaměřuje na analýzu „zákonů a regulativních norem“ ani na analýzu „institucí bankovního systému“ a jiných avizovaných složek trhu (viz výše). Tento rozpor stanovených cílů a obsahu práce se obzvláště projeví během rozboru jednotlivých kapitol.

Současně s **definicí** se v práci průběžně mění i **cíle výzkumu**. Např. avizovaným cílem 3. kapitoly *Rozvoj tržního hospodářství a formování tržních institucí...* je popis „jednotlivých složek tržního systému“ (s. 32). V následujícím odstavci však najednou autorka uvádí, že se tedy pokusí o přesnější popis toho, „jak vypadal celý výrobní proces a jeho jednotlivé složky“ (tamtéž). Vzniká otázka: popis kterého výrobního procesu chce zachytit autorka a proč? Z podkapitoly 3.6. dále pak vyniká, že ve skutečnosti autorka má popsat „rozvoj kapitalismu“

(s. 45). Tak co je vlastně cílem práce a co popisuje autorka? Obávám se, že uváděné pojmy nelze automaticky ztotožnit.

2. Obsah jednotlivých kapitol: Hlavní výtka v tomto bodě spočívá v tom, že obsah téměř všech kapitol vč. podkapitol neodpovídá avizovanému názvu.

Před samotným rozbohem jednotlivých kapitol je třeba udělat poznámku, že odevzdaná práce nemá žádnou paginaci, proto odkazy v posudku jsou udělané na základě ručně očíslovaných stránek. Kromě toho číslování jednotlivých kapitol a podkapitol neodpovídá jejich skutečnému pořadí. Původní pravopis v citacích bude zachovaný.

Z důvodu velkého množství příkladů (jde v podstatě o celou práci) budou v hlavním textu posudku rozebraných jenom několik takových příkladů. Pro úplnost uvádím další příklady v poznámkách pod čarou.

Podkapitola 1.2. *Tradice ekonomické a sociální analýzy stavu státu v sovětské a ruské ekonomické vědě* obsahuje především obecné převyprávění Smithovy neoklasické teorie a teorie Karla Marxe – obě mají k tradicím ruské a sovětské analýzy „stavu státu“ pouze zprostředkovaný vztah (ačkoliv jsou přejímané a/nebo odsuzované).

Podkapitola 1.3. *Institucionální aspekty budování tržních institucí* obsahuje pak obecný popis Veblenovy teorie „zahálčivé třídy“ a Giddensovu koncepci shluku modernity a jejích dimenzí (s. 14-17).

Obsah jednotlivých historických kapitol rovněž neodpovídá avizovaným názvům. Typicky se např. v podkapitole 3.7. *Vliv zahraničně-politických událostí na reformy* krátce zmiňuje o rusko-japonské válce a Únorové revoluci roku 1905 (s. 46-47). Rozbor vlivu těchto událostí na reformy chybí (přitom není jasné, o které vůbec reformy jde) a další příklady, viz podrobný rozbor pod čarou.¹

---

¹ V kapitole 2. (podle skutečného pořadí 3.) *Rozvoj tržního hospodářství a formování tržních institucí v Rusku ve druhé polovině 19. století a na začátku 20. století* je tento rozvoj autorkou ilustrován zase na popisu rozvoje a budování železnic (podkap. 3.1), rozvoje dobových odvětví průmyslu (3.2) anebo obecných informací o osobnosti Sergeje Witteho (3.4) atd. Podkapitola 3.2. *Trh práce* obsahuje pak obecné demografické údaje (např. počet měst a jejich obyvatel apod.) bez interpretativního zasazení do kontextu avizovaných výzkumných otázek.

V podkapitole 2.3.3 avizované *Změny ekonomického a sociálního života na začátku druhé poloviny 19. století* autorka ilustruje pouze na základě popisu rozvoje železnic (s. 28-30), sociální změny se pak omezují na několik letmých zmínek o existenci zemstev a předpokládaných reformem (s. 30-31).

To samé platí ohledně podkapitoly 3.8. *Vnitropolitické souvislosti ekonomických reformem na počátku 20. století* (s. 48-50). Z textu se sice dozvíme obecné informace o fungování Dumy (včetně výsledku voleb z roku 1907), žádný pokus o spojení těchto vnitropolitických událostí s reformami anebo jejich zařazení do širšího hospodářského kontextu není.

Obsah kapitoly 3.8 (podle skutečného pořadí kapitoly 3.9) *Shrnutí k politickým důsledkům ekonomických reformem do roku 1905. Stolypinovy reformy a jejich význam* také neodpovídá názvu, protože popisuje pouze Stolypinovy reformy bez shrnutí k politickým důsledkům atd.

Kapitola 4. *Analýza formování kapitalistických institucí a tržního hospodářství. Závěry* neobsahuje skutečnou analýzu ani jakékoliv závěry. Překvapivě se však v závěrech objeví informace, které se v dřívějším

Odlišným rysem ostatních kapitol (1.1., 2.1. až 2.3. 3.5. až 3.6., 3.9 (podle formálního počtu 3.10.)) jsou rozsáhlé (velikosti jednotlivých podkapitol) pasáže obecné povahy, které se nevztahují k tématu ani ho nijak nevysvětlují (např. obecné poznámky o ekonomickém rozvoji Velké Británie (s. 9-10), zeměpisu (s. 18-20) apod.).

Závěry bádání jsou protichůdné. Autorka usuzuje, že „V Rusku, Německu a Francii tedy existovala řada shodných rysů v dimenzích kapitalismu a industrialismu, rozdíly však byly v dimenzi politického režimu a podpory prosazování osvícenských a demokratických idejí“. Dále v příštím odstavci pak tvrdí, že „Tento proces [vzniku kapitalismu] byl zcela odlišný od Evropy ... vzhledem k geografickým kulturním a mentálním zvláštnostem Ruska“ (obě věty v posledních odstavcích „závěru“) (s. 60).

3. Metodologické: Diplomová práce postrádá funkční **metodologii**. Pokusy o začlenění teorie „zahálčivé třídy“ T. Veblena anebo jednotlivých pasáží z A. Giddense bohužel selhávají jako „vysvětlení otázek rozvoje hospodářství, trhu a ekonomiky“ (s. 8), protože s obsahem diplomové práce nijak nesouvisí.

Chybí jasně vymezený **prostorový** a do velké míry i **časový rámec bádání**. V diplomové práci autorka zásadně vychází z pojetí „ruské společnosti“. Neupřesňuje však kterou společnost hodlá analyzovat – jde jí o etnicky ruskou společnost anebo společnost v rámci celé Ruské říše včetně jejích neruských území? Stejná výtka patří k nespecifikovanému prostorovému rámci bádání: v magisterské práci autorka a priori vychází z celého zeměpisného prostoru dobové Ruské říše vč. anektovaných oblastí (Finsko, Pobaltí, Kavkaz a jiné). Velkou část dobového Ruska tvořily tedy etnicky neruské oblasti a mluvit v této souvislosti o plošné existenci *občiny* anebo *zemstv* jako formy místní samosprávy na celém území státu naprosto nepřipadá v úvahu. Absence jakéhokoliv vymezení je z tohoto hlediska závažný metodologický a faktický nedostatek magisterské práce.

4. Výzkumné otázky a struktura práce: **Výzkumné otázky** mají příliš obecnou povahu a proto nemohou být konkrétně zodpovězené v závěru bádání.

V práci chybí jasné **vymezení pojmů**, s kterými hodlá autorka pracovat. Co je např. „tržní instituce“? Pojem „tržní systém“ se pak ztotožňuje a nahrazuje termínem „výrobní proces“ a jinými termíny (s. 32) atd.

Výzkumné souvislosti práce nejsou konzistentní a její **struktura** není koherentní. Transformace tržních institucí se např. ilustruje většinou na základě popisu rozvoje železniční

---

textu nevyskytovaly – např. rozsáhlý popis rozvoje vojenské techniky a modernizace armády (s. 58), investiční ohrožení ruské ekonomiky (s. 60) atd.

tratě, průmyslu, sčítání lidu a jiných podobných údajů, které s avizovaným cílem výzkumu v podstatě nesouvisí.

4. Práce s literaturou a citacemi: Při posuzování práce vychází najevo absence schopnosti kritické práce s literaturou. Ve své většině se text práce skládá z přepsaných a převyprávěných pasáží z knihy T. Timošinové, P. Gregori a několika dalších badatelů.

V práci chybí jakýkoliv přehled relevantní literatury a pramenů (prameny v práci nejsou zastoupené vůbec).

Autorka nedodržuje základní normy a požadavky práce s literaturou a prameny v odborném textu: jde o absenci citačních odkazů na použité zdroje, což znemožňuje zpětné dohledávání uváděných informací (jde zejm. o absenci odkazů na konkrétní data anebo údaje). Jde o absenci citovaných stránek u následujících odkazů: s. 9, Appleby; s. 11, Lenin; s. 13, Marx; s. 14, Plechanov; s. 16, Veblen; Nedorezova, s. 17; Spulber, s. 19; Lenin, s. 21; Spulber, s. 33, 35, 37, 39, 42; Pipes, s. 40, Hosking, s. 51, Gregory – Stuart, s. 54, 59 a další.

V práci chybějí odkazy k jednotlivých údajům a větám z textu na s. 10, 15-16, 22-23, 25-26, 27, 30, 32, 34-36, 42, 52, 54 atd. Stránky chybí i v seznamu literatury (Nedorezová).

Na druhou stranu text obsahuje přebytkové množství odkazů na tvrzení obecné povahy (např. „Ruské impérium mělo velkou rozlohu a mělo velké množství půdy“ – Gregori 2003, s. 45 a další). Celkově se práce vyznačuje množstvím obsažených truismů a generalizujících obecných tvrzení.

Někdy jsou celé fragmenty textu replikou téměř nepřeformulovaných a spíše přepsaných fragmentů z jiných publikací, odkazy na jejichž stránky nejsou uvedené. Např. na s. 30 si autorka „vypůjčila“ celý fragment textu ze Švankmajerových *Dějin Ruska* (viz M. Švankmajer a kol., *Dějiny Ruska*, Praha 2004), aniž by uvedla zdroj a stránky své „výpůjčky“ (jde konkrétně o neuvedené fragmenty ze s. 260 (na s. 30) a ze s. 297 (s. 51)). Jedná se tedy buď o plagiát anebo o nepodložené údaje bez udání citovaných stránek. V obou případech to není v akademické práci přípustné.

5. Obsahové: V práci autorka zcela nekriticky přejímá a uvádí množství **spekulativních a nepodložených tvrzení**, které bez jejich zařazení do konkrétního časoprostorového kontextu nemají smysl. Např. autorka tvrdí, že období 16.-18. století v Anglii „se vyznačovalo značným pokrokem ve formaci anglické národní kultury“ (s. 9), nebo že „Sociálně-politická struktura Francie nepříspěvala k rozvoji výrobní sil. Nastavení buržoazně demokratického systému potřebovalo buržoazní revoluci“ (s. 10). Na základě čeho to tvrdí autorka? Proč používá termín „demokratický“ v zřejmě feudální Francii?

Dále např. věta „Úroveň ruského průmyslu vzrostla na nejvyšší míru ve světě“ (s. 34) O které období jde? Dále tamtéž: „růst průmyslové výroby se zdvojnásobil a výroba kapitálového zboží vzrostla téměř třikrát“. Údaje zase nejsou zařazené do konkrétního období ani opatřeny jakýmikoliv odkazy.

Přinejmenším zavádějícím se zdá být řada tvrzení ze závěru, např. „První světová válka stala ... důvodem pro začátek revoluce roku 1917“ (s. 58) apod.

Řada vět postrádá vnitřní logiku: „Průmyslový kapitalismus v Rusku byl pevnější a měl vysokou stupeň koncentrace výroby. Proletariát měl tedy dost důvodů svrhnout existující režim“ (s. 21). Jak souvisí koncentrace výroby s revolucí? Je koncentrace výroby hlavním důvodem změny režimu?

Na s. 10-11 autorka hovoří o „německých zemích“ jako příkladu rozvoje kapitalismu. Zmiňuje se o „restrukturalizaci německého zahraničního obchodu“ (s. 11), „německém průmyslu“, (s. 10-11) apod. Které německé země 19. století popisuje autorka – Rakousko, Prusko nebo jiné? Dále pak autorka uvádí, že „v roce 1850 objem německého exportu zvýšil více než 2,5 krát a import 2 krát“ (s. 11). Zase – na kterém území a v porovnání s čím se zvýšil? Žádné z těchto tvrzení není opatřeno odkazy ani jasně prostorově vymezeno.

Na s. 27 autorka ilustruje důsledky zrušení nevolnictví na etnicky ukrajinském území. V závěru pak tvrdí, že „nyní se všichni Rusové stali svobodnými“ (s. 28). O který konkrétně region v Rusku v této magisterské práci jde?

Práce obsahuje řadu neodborných a spekulativních tvrzení, které autorka nekriticky přejímá zřejmě ze starších učebnic socialistického období. Jde např. o pasáže „Německý kapitalismus měl výrazně militaristický a agresivní charakter“ (s. 11) a další.

Některé věty nedávají po přečtení smysl: „Veblen analyzuje sociální stratifikaci pomocí pojmu zahálčivá třída a zdůvodňuje její panování pomocí hledisek lidského napodobování (ne kritické tvorby vlastní identity jako to vidí reformace a zobecňuje Weber v nástupu pracovitosti)“ (s. 15) a další.

V práci zpravidla narazíme na řadu tvrzení, které nejsou opatřeny odkazy a citacemi. Typicky je to např. „Podle většiny sociologů a historiků je Rusko součástí Evropy“ (s. 9) – kteří badatelé to jsou? Podle „některých ruských autorů“ (s. 12), „mezi ruskými ekonomy“ (s. 14), „Leninův pohled ... byl rozvinut sovětskými historiky a ekonomy“ (s. 21), „existuje mnoho dalších modelů“ (s. 21) atd. – společnou v této souvislosti se jeví otázka: o které konkrétně názory/vědce/modely/atp. jde?

6. Faktické a faktografické chyby: Práce obsahuje řadu faktických a faktografických chyb. Instituce občanství v Rusku neexistovala až do r. 1917 (existovalo pouze poddanství

vůči monarchovi), proto hovořit o „ruských občanech“ (s. 48) v r. 1905 je přinejmenším zavádějící.

Stejně tak v předrevolučním Rusku neexistoval žádný „třídní systém“, o kterém hovoří autorka na s. 48 a 60. Terminologie „třídní společnosti“, „třídní soud“ apod. je pozdějšího data a pochází většinou ze studií socialistického období. V předrevolučním Rusku šlo především o stavovskou, nikoliv třídní společnost nebo strukturu.

Proces zrušení nevolnictví neproběhnul najednou po celém území říši (podkap. 2.3.1). Nejdříve se nevolnictví zrušilo v pobaltských regionech, naopak na ukrajinském území se nevolnictví zrušilo později atd.

Tyto a jiné faktické chyby bohužel pramení jak z faktické neznalosti materiálu, tak i z metodologické nevynezení časoprostorového rámce zkoumání.

7. Formální: Práce je charakteristická nekorektním překladem vlastních jmen a názvů (Torstein místo Thorstein, s. 15; Velen místo Veblen, s. 16, První ruská revoluce místo Únorová revoluce resp. Ruska buržoazní revoluce, s. 47 atd.) a kromě toho se práce vyznačuje použitím nekorektních termínů („beztřídní soud“ (s. 30), „senát statkářů“ (s. 26), „tvrdé konspirační revoluční tendence“ (s. 24) a mnoho dalších.

Některé výrazy v textu si žádají vysvětlení. Jde zejm. o „humanizačních efektech modernizace“ (s. 60), „právních předpisech evoluce“ (s. 15) a další.

Práce obsahuje cca 60 stránek a nedosahuje standardního počtu stránek magisterské práce. Kromě toho se práce vyznačuje gramatickou a stylistickou neupraveností textu, který evidentně neprošel žádnými patřičnými úpravami (přebytečné mezery, nekorektní interpunkce, četné překlepy (s. 12, 14, 20, 30, 33), nekorektně zvolené slova a výrazy (s.12, 15, 17, 18, 30), nekorektní překlad (s.14, 30), absence slov ve větě (s.10), chybná větná stavba (s. 14, 15, 20, 22, 30), nesprávné použití velkých a malých písmen (s. 18, 19, 20, 32, 47-48, 55) a mnoha další.

Shrnutí: magisterská práce postrádá funkční metodologii, neobsahuje odpovědi na nastolené výzkumné otázky, obsahuje řadu nepodložených spekulativních tvrzení a nekorektní terminologii včetně nedostatečné a neodborné práce s literaturou.

Práce neodpovídá formálním a obsahovým požadavkům na magisterskou práci a proto nemůže být připuštěna k obhajobě: výsledné hodnocení „Nedostatečně“.